

СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ПРАКТИКА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Committee of Ministers
Comité des Ministres

Рекомендація CM/Rec(2010)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності»*

*Ухвалена Комітетом міністрів 31 березня 2010 року на
1081-му засіданні заступників міністрів.*

Комітет Міністрів, згідно зі статтею 15 «b» Статуту Ради Європи**, беручи до уваги, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами і що цієї мети можна досягти, зокрема, спільними діями в галузі прав людини;

нагадуючи, що права людини є загальними і повинні застосовуватися до всіх людей, а також підкреслюючи таким чином своє зобов'язання гарантувати всім людям рівну гідність і користування правами і свободами без дискримінації за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне або соціальне походження, належність до національних меншин, майновий

* Переклад українською зроблено за дорученням Комітету з питань правозахисту та прав людини Всеукраїнської спілки «Рада ЛГБТ-організацій України». URL: <http://www.gay.org.ua/policy>

** Зазначеним пунктом встановлено: «Висновки Комітету можуть набувати форми рекомендацій урядам держав-членів Ради, і Комітет може попросити уряди держав-членів Ради інформувати його про заходи, вжиті ними щодо таких рекомендацій». – *Прим. перекладачів.*

стан, народження чи іншій статус, відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS № 5) (далі – Конвенція) і протоколів до неї;

визнаючи, що недискримінаційне ставлення з боку державних суб'єктів, а також, де це доречно, позитивні державні заходи із захисту від дискримінаційного ставлення, в тому числі з боку недержавних суб'єктів, є основними складовими міжнародної системи захисту прав людини та основних свобод;

визнаючи, що лесбійки, геї, бісексуали і трансгендери протягом століть зазнавали і продовжують зазнавати гомофобії, трансфобії та інших форм нетерпимості та дискримінації навіть усередині своєї сім'ї – включаючи криміналізацію, маргіналізацію, соціальну ізоляцію і насильство – за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, а також те, що для забезпечення повноцінного користування цими особами своїми правами і свободами потрібні спеціальні дії;

беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини (далі – Суд) та інших міжнародних судових органів, які вважають, що сексуальна орієнтація не має бути підставою для дискримінації, а також робить внесок у справу захисту прав трансгендерів;

нагадуючи, що, відповідно до практики Суду, будь-яка різниця в ставленні, аби не бути дискримінаційною, повинна мати об'єктивне і розумне обґрунтування, тобто дотримуватися законної мети і використовувати засоби, які розумно співвідносяться із поставленою метою;

враховуючи принцип, відповідно до якого жодні культурні, традиційні або релігійні цінності, а також норми «панівної культури» не можуть використовуватися задля виправдання мови ненависті або

будь-яких інших форм дискримінації, включаючи дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності;

беручи до уваги звернення Комітету Міністрів до керівних комітетів та інших комітетів, які беруть участь у міжурядовому співробітництві в Раді Європи з питань рівноправності та поваги до людської гідності всіх людей, у тому числі лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів, прийняте 2 липня 2008 року, та його відповідні рекомендації;

враховуючи рекомендації, прийняті з 1981 року Парламентською Асамблеєю Ради Європи щодо дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, а також Рекомендацію № 211 (2007) Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи «Про свободу зборів і висловлювання думок для лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів»;

високо оцінюючи роль Комісара з прав людини в моніторингу становища лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів у державах-членах у питаннях дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності;

беручи до уваги спільну заяву, зроблену 18 грудня 2008 року шістьма шістьма державами на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, якою були засуджені порушення прав людини на підставі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, такі як убивства, тортури, свавільні арешти, а також «позбавлення економічних, соціальних і культурних прав, у тому числі права на здоров'я»;

підкреслюючи, що дискримінація та соціальна ізоляція у зв'язку з сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю можуть бути найкращим чином подолані за допомогою заходів, спрямованих як на тих, хто відчуває таку дискримінацію або відторгнення, так і на суспільство загалом,

рекомендує державам-членам:

1. Розглянути існуючі законодавчі та інші заходи, переглядати їх, а також збирати й аналізувати відповідну інформацію з метою відстеження та усунення прямої і непрямой дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності.

2. Забезпечити прийняття та ефективне запровадження законодавчих й інших заходів із боротьби з дискримінацією за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності задля забезпечення дотримання прав людини щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів, а також просування зростання толерантності до них.

3. Забезпечити, щоб жертви дискримінації були обізнані з ефективними засобами правового захисту в органах національної влади, а також мали до них доступ, а також, щоб заходи з боротьби із дискримінацією включали в себе там, де це доречно, санкції за порушення і надання належної компенсації жертвам дискримінації.

4. Керуватися у своєму законодавстві, політиці та практиці принципами та заходами, що містяться у додатку до цієї Рекомендації.

5. Забезпечити належними засобами і діями, щоб ця Рекомендація, у тому числі додаток до неї, були перекладені та поширені настільки широко, наскільки це можливо.

I. Право на життя, безпеку та захист від насильства

A. «Злочини ненависті» та інші інциденти з мотивів ненависті

1. Держави-члени повинні забезпечити ефективне, негайне та неупереджене розслідування можливих справ про злочини та інші події, в яких є обґрунтовані підстави вважати, що мотивом злочинця була сексуальна орієнтація або ґендерна ідентичність жертви; надалі вони також повинні забезпечити привернення особливої уваги до розслідування таких злочинів і подій, що можуть бути скоєні посадовими особами правоохоронних органів або іншими особами, які діють офіційно, причому особи, відповідальні за такі дії, повинні бути оперативно притягнені до правосуддя і, якщо це виправдано, покарані задля запобігання безкарності.

2. Держави-члени повинні забезпечити, щоб при визначенні покарання спонукальний мотив, який стосується сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності, враховувався як обтяжуюча обставина.

3. Держави-члени повинні вжити належних заходів для забезпечення того, щоб жертви та свідки «злочинів ненависті», пов'язаних із сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю, а також інших інцидентів, мотивом яких є ненависть, заохочувалися повідомляти про такі злочини й інциденти; з цією метою держави-члени повинні здійснювати всі необхідні кроки для забезпечення того, щоб правоохоронні структури, включаючи суди, володіли необхідними знаннями та навиками для встановлення таких злочинів та інцидентів, а також надання адекватної допомоги та підтримки жертвам і свідкам.

4. Держави-члени повинні вживати належних заходів для забезпечення безпеки та гідності всіх осіб, які перебувають в ув'язненні або іншим чином позбавлені волі, в тому числі лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів, і, зокрема, вживати заходів, спрямованих на захист від фізичного нападу, зґвалтування чи інших форм сексуального насильства, скоєних як іншими ув'язненими, так і персоналом; такі заходи повинні здійснюватися таким чином, щоб адекватно охороняти і поважати ґендерну ідентичність трансґендерів.

5. Держави-члени повинні забезпечити збір та аналіз даних про поширеність і характер дискримінації та нетерпимості за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності, зокрема, про «злочини ненависті» та інциденти з мотивів ненависті, пов'язані з сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю.

B. «Мова ненависті»

6. Держави-члени повинні вживати належних заходів для боротьби з усіма формами висловлювань, у тому числі в ЗМІ та інтернеті, які можуть правомірно вважатися такими, що спрямовані на розпалення, поширення чи пропаганду ненависті або інших форм дискримінації щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів. Така «мова ненависті»

повинна заборонятися, а відповідні висловлювання – публічно спростовуватися кожного разу, коли вони мають місце. Всі заходи повинні забезпечувати повагу фундаментального права на свободу самовираження відповідно до статті 10 Конвенції та практики Суду.

7. Держави-члени повинні підвищувати обізнаність органів державної влади і державних установ всіх рівнів про їхні обов'язки утримуватися від заяв, особливо в ЗМІ, які можуть обґрунтовано сприйматись як такі, що виправдовують таку ненависть або дискримінацію.

8. Посадові особи та інші представники влади повинні заохочуватися до зростання толерантності та поваги до прав людини щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів кожного разу, коли вони вступають у діалог з ключовими інститутами громадянського суспільства, у тому числі зі ЗМІ, спортивними організаціями, політичними організаціями та релігійними громадами.

II. Свобода об'єднань

9. Держави-члени повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоб, відповідно до статті 11 Конвенції, право на свободу об'єднань дійсно могло застосовуватися без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності; зокрема, дискримінаційні адміністративні процедури, в тому числі надмірні формальності при реєстрації об'єднань і їх функціонуванні на практиці, не повинні допускатися і мають скасовуватися; також повинні бути вжиті заходи щодо попередження зловживань юридичними й адміністративними положеннями, які стосуються, наприклад, обмежень заради охорони здоров'я, суспільної моралі та громадського порядку.

10. Доступ недержавних організацій до державного фінансування повинен бути гарантований без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності.

11. Держави-члени повинні вживати належних заходів для дієвого захисту правозахисників, які працюють у галузі прав людини для лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів, від ворожого ставлення та агресії, яким вони можуть піддаватися, у тому числі, ймовірно, коли стверджується, що такі дії вчиняються представниками влади, з метою дати їм можливість вільно провадити свою діяльність, відповідно до Декларації Комітету Міністрів про дії Ради Європи щодо поліпшення захисту правозахисників і сприяння їхній діяльності.

12. Держави-члени повинні забезпечити, щоб недержавні організації, які захищають права лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів, отримували належне консультування з питань прийняття та втілення у життя заходів, які можуть впливати на людські права цих осіб.

III. Свобода вираження поглядів і мирних зборів

13. Держави-члени повинні вживати належних заходів, відповідно до статті 10 Конвенції, щоб право на свободу думок вираження поглядів могло ефективно здійснюватися, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності, в тому числі щодо свободи отримувати та передавати інформацію з питань, які стосуються сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності.

14. Держави-члени повинні вживати належних заходів на національному, регіональному та місцевому рівнях для забезпечення того, аби право на свободу мирних зборів, закріплене у статті 11 Конвенції, могло бути ефективно реалізованим, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності.

15. Держави-члени повинні забезпечити, щоб правоохоронні органи вживали належних заходів для захисту учасників мирних демонстрацій на захист прав людини для лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів від будь-яких спроб незаконного зриву або перешкоджання ефективно-му здійсненню їхнього права на свободу вираження поглядів і мирних зборів.

16. Держави-члени повинні вживати належних заходів для запобігання обмеженням ефективного користування правом на свободу вираження поглядів і мирних зборів, що виникають зі зловживань юридичними або адміністративними положеннями, які стосуються, наприклад, охорони здоров'я, суспільної моралі або громадського порядку.

17. Органи державної влади на всіх рівнях слід заохочувати до публічного осуду, особливо у ЗМІ, будь-якого незаконного втручання в право окремих осіб і груп осіб на здійснення їхньої свободи вираження поглядів і мирних зібрань, особливо коли це стосується прав людини лесбійок, геїв, бісексуалів і трансґендерів.

IV. Право на повагу до приватного та сімейного життя

18. Держави-члени повинні забезпечити скасування будь-якого дискримінаційного законодавства, яке криміналізує добровільні одностатеві сексуальні акти між повнолітніми, в тому числі будь-яких відмінностей щодо віку згоди на одностатеві сексуальні акти та гетеросексуальні акти; вони також повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоб норми кримінального права, які, в силу їхніх формулювань, можуть призвести до дискримінаційного застосування, були скасовані, змінені або застосовувалися відповідно до принципу недискримінації.

19. Держави-члени повинні забезпечити, щоб персональні дані, які стосуються сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності особи, не збиралися, не зберігалися і не використовувалися державними установами, включаючи, зокрема, правоохоронні структури, за винятком випадків, коли це необхідно для досягнення спеціальних, законних і обґрунтованих цілей; існуючі записи, які не відповідають цьому принципу, повинні бути знищені.

20. Попередні вимоги, в тому числі зміни фізичного характеру, наявність яких необхідна для юридичного визнання зміни статі, мають періодично переглядатися з метою скасування образливих вимог.

21. Держави-члени повинні вживати належних заходів для гарантування повного юридичного визнання зміни статі особи в усіх сферах життя, зокрема, шляхом забезпечення можливості зміни імені та статі в офіційних документах швидким, прозорим і доступним способом; держави-члени також повинні забезпечити там, де це доречно, відповідні визнання та зміни з боку недержавних суб'єктів щодо таких ключових документів, як диплом про освіту або трудова книжка.

22. Держави-члени повинні вживати всіх належних заходів для забезпечення того, щоб після закінчення зміни статі та юридичного визнання, відповідно до вищенаведених пунктів 20 та 21, право трансгендерів на укладення шлюбу з особами, стать яких протилежна до їхньої зміненої статі, ефективно гарантувалося.

23. Якщо національне законодавство надає права й обов'язки парам, які не перебувають у шлюбі, держави-члени повинні забезпечувати, щоб вони застосовувалися без дискримінації як до одностатевих, так і до різностатевих пар, у тому числі щодо пенсій у разі втрати годувальника та житлових прав.

24. Якщо національне законодавство визнає зареєстровані одностатеві партнерства, держави-члени повинні прагнути забезпечити, щоб їхній правовий статус, а також їхні права та обов'язки були еквівалентні правовому статусу, правам і обов'язкам гетеросексуальних пар в аналогічній ситуації.

25. Якщо національне законодавство не визнає та не встановлює права чи обов'язків для зареєстрованих одностатевих партнерств і пар, які не перебувають у шлюбі, держави-члени мають розглянути можливість надання, без будь-якої дискримінації, в тому числі щодо різностатевих пар, одностатевим парам юридичних або інших засобів, спрямованих на вирішення практичних проблем, які стосуються соціальної реальності, в якій вони живуть.

26. Ураховуючи, що при ухваленні рішення про батьківську відповідальність або опіку над дитиною передусім повинні братися до уваги найкращі інтереси дитини, держави-члени повинні забезпечити, щоб такі рішення ухвалювалися без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

27. Враховуючи, що при ухваленні рішення щодо всиновлення дитини передусім повинні братися до уваги найкращі інтереси дитини, держави-члени, національне законодавство яких допускає всиновлення дітей однією особою, повинні забезпечити, щоб таке законодавство застосовувалося без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

28. Якщо національне законодавство допускає застосування допоміжних репродуктивних технологій для незаміжніх жінок, держави-члени повинні прагнути забезпечити доступ до цих послуг без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

V. Прийняття на роботу

29. Держави-члени повинні забезпечити запровадження та виконання належних заходів, які передбачають ефективний захист від дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності у сфері праці та зайнятості як у публічному, так і в приватному секторах. Ці заходи повинні стосуватися умов прийняття на роботу, просування по службі, звільнення, оплати праці та інших умов праці, в тому числі попередження домагань та інших форм віктимізації, боротьби з ними та покарання за їх учинення.

30. Особлива увага повинна приділятися забезпеченню ефективного захисту права на недоторканність приватного життя трансгендерів у сфері праці, зокрема що стосується заяв про прийняття на роботу, для недопущення будь-якого невинного розкриття роботодавцю або іншим працівникам інформації про їхню ґендерну історію або їхнє колишнє ім'я.

VI. Освіта

31. Приділяючи належну увагу найкращим інтересам дитини, держави-члени повинні вживати належних законодавчих та інших заходів, спрямованих на працівників освіти й учнів, для забезпечення того, щоби право на освіту справді здійснювалося без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності; зокрема, такі заходи повинні включати в себе захист права дітей і молоді на освіту в безпечному середовищі, вільному від насильства, залякувань, соціальної ізоляції або інших форм дискримінаційного та зневажливого поводження у зв'язку із сексуальною орієнтацією або ґендерною ідентичністю.

32. З урахуванням належної уваги до найкращих інтересів дитини, на всіх рівнях повинні бути вжиті відповідні заходи із забезпечення у школах взаємної терпимості та поваги, незалежно від сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності. Це має включати в себе забезпечення об'єктивної інформації про сексуальну орієнтацію та ґендерну ідентичність, наприклад, у шкільних навчальних планах й освітніх матеріалах, а також забезпечення учнів і студентів необхідною інформацією, захистом і підтримкою для того, щоби дати їм можливість жити відповідно до їхньої сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності. Крім того, держави-члени можуть розробити й утілити в життя концепції та плани дій щодо рівності й безпеки в школах, а також забезпечити доступ до адекватного антидискримінаційного виховання або допоміжних і навчальних посібників. Такі заходи повинні враховувати права батьків щодо освіти їхніх дітей.

VII. Здоров'я

33. Держави-члени повинні вживати належних законодавчих та інших заходів для забезпечення того, щоби найвищий досяжний рівень здоров'я дійсно міг бути отриманий без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності; зокрема, вони повинні брати до уваги особливі потреби лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів при розробці національних планів медичного обслуговування, у тому числі щодо заходів із запобігання самогубствам, медичного обстеження, медичних навчальних програм, навчальних курсів і матеріалів, а також при моніторингу та оцінці якості медичних послуг.

34. Повинні вживатися належні заходи для запобігання трактування гомосексуальності як захворювання, відповідно до стандартів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

35. Держави-члени повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоби трансгендери мали дійсний доступ до належних послуг зі зміни статі, в тому числі до психологічної, ендокринологічної

та хірургічної експертизи в галузі охорони здоров'я трансгендерів, без висування до них необґрунтованих вимог; жодна особа не повинна піддаватися процедурам зміни статі без його або її згоди.

36. Держави-члени повинні вживати належних законодавчих та інших заходів для забезпечення того, щоб будь-які рішення, які обмежують витрати на процедури зміни статі, що покриваються медичним страхуванням, були законними, об'єктивними та пропорційними.

VIII. Житло

37. Необхідно вжити заходів для забезпечення того, щоб доступ до нормальних житлових умов міг бути ефективно і рівною мірою наданий усім особам, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; такі заходи мають, зокрема, спрямовуватись на забезпечення захисту від дискримінаційного виселення, а також на гарантування рівних прав щодо придбання та збереження власності на землю або інше майно.

38. Повинна бути приділена належна увага ризикам бездомності, з якими стикаються лесбійки, геї, бісексуали та трансгендери, в тому числі молоді люди та діти, які можуть бути особливо вразливими до соціальної ізоляції, зокрема з боку їхніх власних сімей; стосовно цього, на основі об'єктивної оцінки потреб кожної особи, повинні надаватися відповідні соціальні послуги без дискримінації.

IX. Спорт

39. Гомофобія, трансфобія та дискримінація за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності в спорті, подібно до расизму та інших форм дискримінації, є неприйнятними та мають бути подолані.

40. Спортивна діяльність і спортивні об'єкти повинні бути відкриті для всіх без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, мають вживатися ефективні заходи щодо запобігання, протидії та покарання за дискримінаційні образи, пов'язані з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю під час спортивних заходів та у зв'язку з ними.

41. Держави-члени повинні заохочувати діалог зі спортивними об'єднаннями та фан-клубами, підтримувати їх у розвитку просвітницької діяльності щодо недопущення дискримінації лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів у спорті, а також у засудженні проявів нетерпимості до них.

X. Право на притулок

42. У тих випадках, коли держави-члени мають відповідні міжнародні зобов'язання, вони повинні визнавати, що обґрунтоване побоювання переслідування за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності може бути вагомою підставою для надання статусу біженця або притулку відповідно до національного права.

43. Держави-члени повинні, зокрема, забезпечити, щоби шукачі притулку не висилалися до країни, в якій їхнє життя або свобода можуть

бути під загрозою або вони можуть зіткнутися з ризиком катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання на підставі сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності.

44. Особи, які шукають притулок, мають бути захищені від будь-якої політики або практики, що дискримінує за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності; зокрема, повинні вживатися належні заходи для запобігання фізичного насильства, включаючи сексуальну наругу, словесну агресію або інші форми утисків щодо шукачів притулку, позбавлених волі, а також для забезпечення їм доступу до інформації, що стосується їхньої конкретної ситуації.

XI. Національні правозахисні структури

45. Держави-члени повинні забезпечити, щоб національні правозахисні структури мали належні повноваження займатися питаннями щодо дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або ґендерної ідентичності; зокрема, вони повинні мати можливість давати рекомендації щодо законодавства та політик, провадити просвітницьку роботу серед населення, а також – у межах національного законодавства – розглядати індивідуальні скарги стосовно як приватного, так і публічного секторів, ініціювати судові процеси та брати в них участь.

XII. Дискримінація за декількома ознаками

46. Держави-члени заохочуються до вжиття заходів для забезпечення того, щоб правові норми національного законодавства, які забороняють чи попереджують дискримінацію, також захищали від дискримінації одночасно за декількома ознаками, в тому числі за ознаками сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності; національні правозахисні структури повинні мати широкі повноваження, які б дозволяли їм займатися вирішенням таких проблем.